SUMMATIVE ASSESSMENT - II - 2016 - 2017

MAIN LANGUAGE - SANSKRIT - PAPER-I

Part - A & B

KEY

Class : IX **Part - A** **Marks : 60**

I. भावावगमनम् - प्रतिस्पन्दनम्

अ) श्लोकं पठित्वा प्रश्नानां समाधानानि लिखनं । **5×1 = 5 अङ्काः**

1. 1. श्लोकं पठित्वा प्रश्नानां समाधान लेखनं ।
   2. विद्यादानेन यावज्जीवं तृप्तिः भवति ।
   3. अन्नदानं क्षणिकातृप्तिः विद्यादानं यावज्जीवं तृप्तिः भवति ।
   4. ''अन्नेन'' इति तृतीयाविभक्तिः ।
   5. ''विद्यादानं''

आ) अधः दत्तं अपरिचित श्लोकं पठित्वा प्रश्नानां समाधानानि लिखन्तु । **5×1 = 5 अङ्काः**

2. 1. धनं त्यागसहितं भवेत् ।
   2. प्रियवाक्सहितं दानं भवेत् ।
   3. ज्ञानं अगर्वं भवेत् ।
   4. वित्तं इति पदस्य समानार्थकं धनं ।
   5. दुर्लभचतुष्टयम्

इ) अधः दत्तं श्लोकं पूरयित्वा भावं लिखन्तु । **5×1 = 5 अङ्काः**

3. 1.

दानेन	=	दानं कुर्मःचेत्
भूतानि	=	सर्वे प्राणिनः
वशीभवन्ति	=	वशाः भवन्ति ।
दानेन	=	दान करणेन
वैराणि+अपि	=	विरोधः अपि
नाशम् यान्ति	=	नश्यति ।
दानैः	=	दानेन
परःअपि	=	इतरजनः अपि
बन्धुत्वं	=	बान्धव्यं
उपैति	=	प्राप्नौति
दानं हि	=	दानेन
सर्वव्यसनानि	=	सर्वाणि कष्टानि
हन्ति	=	नश्यन्ति ।

अथवा

अनन्तरत्व	=	अनन्तरत्नानां
प्रभवस्य	=	उत्पत्ति समर्थस्य
यस्य	=	नगाधिराजस्य
हिमं	=	तुषारं
सौभाग्यविलोपि	=	सौन्दर्यधातकं
न जातम्	=	न भवत्येव ।
हि	=	यतः
इन्दोः	=	चन्द्रस्य
किरणेषु	=	प्रकाशमानकिरणेषु
अङ्कःश्च	=	कलङ्कःश्च
एकःदोषः	=	इमं इति दोषः
गुणसन्निपाते	=	(हिमवतः) अनन्तसद्गुणसमूहे
निमज्ञति	=	लीयते ।

ई) **पद्यपूरणाथ** - 3 **अङ्काः** **1×5 = 5 अङ्काः**

भावलेखनाथ - 2 **अङ्कौः**

आहत्य - 5 **अङ्काः**

।।**श्लो**।। भागीरथी निर्झरशी करणां वोढामुहुः कम्पितदेवदारुः ।
यद्वाथुरनिष्टमृगैः किरातैः आसेव्यते भिन्नशिखण्डिबर्हः ।।

भावः गङ्गाप्रवाहशीकरैः सिक्तैः कुर्वदभ्य शिखण्डीनां पिञ्छेभ्यः एवं कम्पितदैवदारुवृक्षेभ्यः उत्पन्नसमीरैः मृगया श्रान्ताः किराताः हिमाचले नितरां विश्रान्तिम् अनुभवन्ति ।

अथवा

।।**श्लो**।। धत्ते भरं कुसुमपत्रफलावलीनां
धर्मव्यथां वहति शीतभवं रूजं च ।
यो देहमर्पयति चान्युसुखस्य हे तो
स्तस्मै वदान्यगुरवे तरवे नमस्ते ।।

भावः पुष्पाणां, पत्राणां, फलानां समूहस्य भारं वहति वृक्षः । आतपे स्थित्वा आतपबाधां शीतकाले शीतबाधां च सहते । अन्येषां सुखाच स्वस्थ देहमपि समर्पयति । अतः वृक्षः वदान्यानां गुरुः । तस्मै नमः ।

उ) वाक्यानां क्रमानुसारेण पुनः लेखनाथ

5. **एकैक वाक्यस्य कृते एकः अङ्कः देयः** **5×1 = 5 अङ्काः**

(अ) - 2, (आ) - 4, (इ) - 1, (ई) - 5, (उ) - 3

(अ) जागृहि त्वं भारतीय! प्रभातं समुपस्थितम् ।

(आ) ज्ञानभानुमुपास्महे धियो यो नः प्रेरथेत् ।

(इ) विसृज जाड्यं मोहजनितं त्यजालस्यं मानसम् ।

(ई) भारतीयसुप्रजाः! कार्यं मातृसेवनमाह्निकम् ।

(उ) संविभज्य ज्ञानसुफलं समैः सह सम्भुज्यताम् ।

II. भावव्यक्तीकरणम् - सर्जनात्मकता **5×3 = 15 अङ्काः**

अ) दत्तानां प्रश्नानां लघुसमाधानानि लिखन्तु ।
समाधानं वाक्येषु भवेयुः । एकैक समाधानस्य त्रथः अङ्काः ।

6. देशविषये कीदृशी भावना जनेषु उत्पादनीया ?

उ. देशः नाम न केवलं मृत्तिका । तत्रत्याः जनाः एव देशः इति कथ्यन्ते । तेषु भिन्नेषु जनेषु एकता सूत्रेण मैत्री वर्धताम् । सर्वाः प्रजाः परस्परं करेण करं गृहीत्वा एव स्वस्वकार्येषु विजयिनः भवेयुः । तर्हि देशः शन्तिपूर्णः सुखमयो भूत्वा प्रजाः सर्वाः एकमत्येन जीवन्तु ।

7. रोगस्य प्रशमनार्थं किं किं करणीयम् ?

उ. प्रतिदिनं स्नानां, अभ्यङ्गनस्नानं च करणीयम् । मितं आहारं स्वीकरणीयम् । शरीरस्य स्वस्थता परिवर्धनीयः ।

8. हिमालयः मानदण्डः इव वर्तते ? कथमिदं वाक्यं युक्तं भवति ?

उ. हिमाल्यः भारतदेशस्य उत्तरस्यां दिविशि देवतास्वरूपं श्च स्थितः । सः पूर्वजलधौ, पश्चिमवारिधौ व्याप्तशरीरः अतिदूरविस्तरः भुवः मानदण्डः एव भवति ।

9. श्रीकृष्णः किमर्थं धनुर्धनुरिति अवदत् ?

उ. श्रीकृष्णं यशोदा रामकथां कथयतिं । तत्र रावणः सीतां अपन्हृतवान् इति श्रुत्वा सः हे लक्ष्मण! धनुः धनुः इति अवदत् । एवं सः आत्मानां रामं मत्वा रावणसंहारार्थं धनुः धनुः इति अवदत् ।

10. दानेषु कीदृशं दानं कर्तुं भवन्तः इच्छन्ति ?

उ. अहं सात्विकं दानं कर्तुं इच्छामि । कुतः दानानि सात्विकं, राजसं, तामसं इति तिविधानि। प्रतिफलापेक्षया कृतं दानं राजसं, देश, काल, पात्र, गणनं विसर्ज्य असक्रृतं, अवज्ञातं दानं तामसम् । प्रतिफलनिरपेक्षया कृतं दानं सात्विकं, अतः श्रेष्ठं सात्विकदानं कर्तुं अहं इच्छामि।

आ) अधः दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि 6-8 वाक्येषु लेखनाथ । 2×5 = 10 अङ्काः

11. देशविषये कविहृदयं कथमस्तीति विवृण्वन्तु ?

उ. देशः भारतमाता इति वयं सर्वे भारतीयाः तस्याः सन्ततिः इति, तस्याः अभिमानपात्राः भूत्वा तत्सेवानिमग्नाः भवामः । स्वस्थ लाभं त्यक्त्वा परेषां कृते सर्वे प्रयतन्तु । विभिन्नाः अनेकशः अपि एकता अस्ति भारतीयत्वे । बहुजनहिताथ बहुजनसुखाथ इति बावनया । सर्वे अन्योन्य साहाथ्येन जीवन्तु, सर्वत्र सुखशान्ति सौभ्रात्रं वर्धताम् । सर्वे भारतीयाः स्वस्वविधानेन जीवन्तोऽपि देश समग्रतां सार्वभौमत्वं च वर्धयन्तु ।

अथवा

जागृहि त्वं भारतीय गीतस्य सारांश लिखन्तु ?

उ. अस्मिन् गीते कविः भारतदेशस्य औन्नत्यं विशदयति । त्वं जागरूको भूत्वा भारतीयसंस्कृतिं अनुसृत्य सम्यक् जीवनं कुरू । प्रभातं आगतम्! त्वं उत्तिष्टावथं बारतीयान् सर्वान् जागरिष्यामः। बालपिकाः समैक्येन मधुरं पञ्चमस्वरं कूजन्ति । लोककल्याणकरं त्यागारूणं ज्ञानभानुं उपास्महे। सः अस्मदीय बुद्धीः प्रेरयेत् । मोहभावं, जाड्यं, आलस्यमपि त्यज । वेद-स्मृति - पुराण - मुनीनां शङ्खघोषैः मन्देत्डासुरान् संहर । मनः क्षेत्रः समीकृत्यत्वा स्नेहलतिकारोप्यताम् । तस्मिन् दयाजलं पूरयित्वा प्रेमपुष्पं वर्ध्यताम् । तत्र ज्ञानफलं संविभज्य सर्वैः भारतीयैः समं भोक्तव्यम्। मुनिवचानि कृतीः शान्तिधृति साधनेन बारतश्रीः सम्पाद्यताम् ।

12. हिमवत्पर्वतस्य औन्नत्यं लिखन्तु ।

उ. हिमालयः उत्तरदिशि प्राक् पश्चिमसमुद्रयोः विगाह्स्थ पृथियाः मानदण्डः श्च भासते ।

हिमालये अत्यन्तं हिमं अस्ति ।

ततू तस्य दोषत्वे अपि रत्न-ओषधीनां मध्ये न गणतीयम् । मेथाः तस्य आमेखलं सञ्चरन्ताः सन्ति ।

हिमालयपर्वते किराताः मृगयार्थं गच्छन्तः, नरवरन्ध्रैः विमुक्तमौक्तिकैः सिंहानां मार्गं जानन्ति।

तत्र हिमालये किन्नराः श्रवणपेयं गायन्ते । तत्रस्य कीचकरन्ध्रगतः वायुः शब्दं कुर्वन् तेषां गानं अनुसृत्य गायन् श्च अस्ति ।

तत्र सरलद्रुमानां सृतक्षीरतया जातः गन्धः सानूनि सुरभीकरोति ।

सः दिवाभीतं अन्धकारं स्वगुहासु दिवाकरात् रक्षति । हिमवान् तत्र संचरन्त्याणां चमरी मृगाणां लाङ्गूलचालनेन किरिराजशब्दं प्राप्तः ।

अथवा

श्रीकृष्णस्य लीलाविशेषं स्वीयवाक्यैः लिखन्तु ।

उ. श्रीकृष्णः बालः । तस्य शरीरवर्णः मेघश्यामलः । एकदा श्रीकृष्णः एकस्याः गोपिकायाः गृहं आगत्य कवाटं प्रहरति । तदा सा तं पृच्छति ।

सः चमत्कारेण समाधानानि वदति ।

तच्चमत्कारसम्भाषणे सः तथा पराजिताः ।

तादृश श्रीकृष्णः अस्मान् पातु ।

बालकृष्णः तमालवृक्षवनान्तर्गतासु यमुनातीरेसैकत वेदिकासु गोसंरक्षणं कुर्वन् पद्मपत्रस्थितं दध्यन्नं हस्तेन स्वीकृत्य, स्ववेणुं स्थापयित्वा विषाणं कटितले स्थापयन् विराजते ।

इ) अधः दत्तेभ्यः प्रश्नेभ्यः द्वयोः समाधानानि सर्जनात्मकतया लिखन्तु । 2×5 = 10 अङ्काः

13. दानमहत्वस्य सूचिकाः सूक्तीः च लिखन्तु ।

उ. दानात् गौरवं प्राप्यते ।

वित्तस्य दानं एका गतिः ।

तस्मै वदान्यगुरवे तरवे नमस्ते ।

उपार्जितानां वित्तानां त्यागः एव हि रक्षणम् ।

दानेन भूतानि वशी भवन्ति ।

दानेन वैरण्यपि नाशं यान्ति ।

दानेन परः अपि बन्धुत्वं प्राप्नोति ।

14. हिमालयवर्णनस्य पठनेन कालिदासः महाकविः इति त्वया अवगतम् । तमेव भावं वर्णयन् पितामहाय लेखां लिखन्तु ।

दिनाङ्कः, ग्रामनाम, सम्बोधन लेखनाथ	-	1 अङ्कः
विषयानुगुण समाधान लेखनाथ	-	3 अङ्काः
सङ्केतः लेखनाथ	-	1 अङ्कः
		5 अङ्काः

15. अधः दत्तं परिच्छेदं संस्कृतभाषया अनुवदन्तु । 5 अङ्कः

श्रीकृष्णः देवकी वसुदेवयोः पुत्रः । सः गोकुले यशोदानन्दयोः गृहे अवर्धत । यशोदा कृष्णं अतीव प्रेम्णा पुपोष । श्रीकृष्णः गोपबालैः अत्यन्तं दौष्ट्यं अकरोत् । सर्वेषां गृहे नवनीतं चोरयित्वा सर्वेषां अदात् । तं बालं कृष्णं संहर्तुं कंसः अनेकान् राक्षसान् प्रेषयामास। श्रीकृष्णः तान् सर्वान् जधान ।

SUMMATIVE ASSESSMENT - II - 2016 - 2017

MAIN LANGUAGE - SANSKRIT - PAPER-I

KEY

Class : IX **Part - B** **Marks : 20**

III. भाषांशाः

1. इन्दुः (2)
2. वृक्षः (1)
3. नास्ति (4)
4. कठिनम् (1)
5. कृष्णश्रितः (1)
6. नगानाम् अधिराजः (2)
7. सवर्णदीर्घ (3)
8. इवोपगन्तुम् (4)
9. पञ्चमी (1)
10. हिमालयः (4)
11. लिखति (2)
12. गच्छामि (4)
13. बालं (3)
14. गमिष्यामि (2)
15. इन्द्रवज्रा (2)
16. अपि (4)
17. विभावना (4)
18. उत्प्रेक्षा (3)
19. कार्तिकमासे <u>ईश्वरः</u> विशेषं अनुग्रहं यच्छन्ति ।
20. <u>त्वम्</u> अन्धुना सम्यक् पाठं पठतु ।